

Od redaktora naczelnego

From the Editor-in-Chief

Szanowni Czytelnicy,

W Państwa ręce trafia kolejny, siódmy już numer „Wojny i Pamięci”, czasopisma naukowego wydawanego przez Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku. Na temat przewodni redakcja wybrała pozamilitarne aspekty konfliktu, starając się ukazać wojnę jako zjawisko dotyczące całe społeczeństwa i sięgające o wiele dalej niż jedynie fronty walki zbrojnej czy okupacyjne represje. Spośród nadesłanych propozycji w numerze znalazło się ostatecznie 14 tekstów.

Marzena Baum-Gruszowska zaprezentowała w swoim artykule szczególnie rodzaj dokumentowania obserwacji rzeczywistości okupacyjnej i wspomnień o niej, jakim są obrazy malowane przez Romana Wojnarskiego – mieszkańca podkarpackiego Pilzna i żołnierza Armii Krajowej. W czasie wojny szkicował on to, co widział, by po latach uwiecznić te sceny na płótnie w cyklu 13 obrazów ukazujących różnorodne wydarzenia z okresu niemieckiej okupacji.

Codziennie rozrywki znane z czasu pokoju, jak uprawianie sportu czy korzystanie z uroków plaż, stanowiły sposób na radzenie sobie z grozą okupacyjnej

codzienności. Cytowany przez Magdalenę Bialic w tekście o modzie plażowej „Biuletyn Informacyjny Komendy Głównej AK” wprost głosił: „Nie chcemy zniknięcia uśmiechu i pogody. Nie nawołujemy do ponurych samoudręczeń”, co trafnie pokazuje znaczenie choćby namiastek normalności w nienormalnych czasach. Autorka kreśli obraz uprawianych w czasie okupacji sportów oraz dbałości o odpowiedni, modny strój.

Kacper Gęsiór porusza z kolei temat specyficznego czynnika wpływającego na wartość bojową jednostek amerykańskich podczas kampanii na Guadalcanal – malarii. Skuteczne zapobieganie zarażeniom oraz umiejętne radzenie sobie ze skutkami tej tropikalnej choroby decydowały o możliwości prowadzenia działań zbrojnych podczas wielomiesięcznych walk o wyspę. Wspominając tragedię wojny i okupacji, zwykliśmy zachowywać powagę. Przeżywający je ludzie znajdowali jednak najróżniejsze sposoby na radzenie sobie z nieznośną rzeczywistością. Jednym z nich był humor i śmiech, które pozwalały choć na chwilę oderwać się od wojennej codzienności. Zagadnienie śmiechu w strasznym czasie niemieckiej okupacji w Polsce poruszył w swoim tekście Przemysław Grzybowski.

Losy zbiorów i działalność instytucji kulturalnych podczas wojny nie należą niestety wyłącznie do przeszłości. Anastasiia Kheleniuk, Olha Shlakhova i Anastasiia Verkhovetska ukazują, w jaki sposób Muzeum Historii Uniwersytetu Narodowego „Akademia Ostrogska” w Ostrogu koło Równego przystosowuje swoją infrastrukturę i działalność do trwającej rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie.

Stefan Marcinkiewicz pisze o niemieckim obozie jenieckim i zbornym w Boguszach, utworzonym po niemieckiej agresji na Związek Radziecki, gdy w rękach Wehrmachtu znalazła się ogromna liczba radzieckich jeńców. Bogusze koło Prostek stały się jednym z miejsc, gdzie Niemcy przetrzymywali osadzonych bez ochrony przed warunkami atmosferycznymi i przy głodowych racjach żywnościowych, co doprowadziło do ogromnej śmiertelności. Wśród jeńców znajdowali się cywile wielu narodowości, w tym również Polacy.

Przybycie polskich żołnierzy do obcych krajów nieodłącznie wiązało się z kontaktami z lokalnymi mieszkańcami, różniącymi się pod względem kultury i języka. Przebieg tych relacji na terenie Szkocji analizuje Kacper Sawicki. Żołnierze Polskich Sił Zbrojnych mieli również okazję spotykać przedstawicieli innych narodowości służących w szeregach wojsk sprzymierzonych. To, jak postrzegali żołnierzy brytyjskich oddziałów zrekrutowanych z nepalskich Gurkhów, opisała Paulina Stanik.

Po przegranej kampanii polskiej tysiące wojskowych próbowały przedostać się z okupowanego kraju, z internowania w Rumunii czy na Węgrzech (a także z innych państw) do Francji, w której powstał polski rząd na uchodźstwie i gdzie odtwarzano Polskie Siły Zbrojne. W celu identyfikacji

i zaopiekowania się przybyłymi, na przejściach granicznych utworzono odpowiednie placówki. Działalność punktu w Mentonie, na granicy francusko-włoskiej, przybliżył Grzegorz Śliżewski.

Prace archeologiczne prowadzone przez Muzeum II Wojny Światowej na Westerplatte odsłaniają kolejne ślady robót przymusowych wykonywanych tam przez polskich więźniów niemieckich obozów. W swoim tekście Monika Garas krótko prezentuje funkcjonowanie tych obozów i losy osadzonych, jak również ukazuje najnowsze odkrycia archeologiczne, w tym odnalezienie w 2024 r. szczątków czterech zamordowanych przez Niemców osób.

Andrzej Grzegorzczuk poruszył rzadko uwzględniany aspekt zorganizowanego rabunku mienia mordowanych przez Niemców Żydów. Autor kreśli historię najważniejszej placówki stworzonej w tym celu na terenie Kraju Warty – w Dąbrowie koło Pabianic – gdzie sortowano i rozdzielano mienie ukradzione osobom deportowanym i ofiarom Zagłady.

Evakuacja morska więźniów obozu koncentracyjnego Stutthof w ostatnich miesiącach wojny oraz zachowane w okolicach Mierzei Wiślanej ślady tej operacji, w postaci wraków małych jednostek używanych do tego celu, zostały opisane w artykule Roberta Domżała.

Piotr Werens zaprezentował ciekawostkę z obszaru nazistowskiej edukacji – wykorzystywaną przez okupanta kolekcję przeźroczy przechowywaną w Muzeum Archeologicznego w Krakowie. Sygnowane swastyką ujęcia różnorodnych zabytków miały ukazywać rzekomą kulturą ciągłość łączącą nazizm ze starożytnymi, prehistorycznymi ludami germańskimi i stanowiły jeden z elementów wszechobecnej indoktrynacji, jakiej poddawani byli Niemcy w III Rzeszy.

Marcin Westphal z kolei przedstawia mniej znane, przedwojenne dzieje wycieczkowca „Wilhelm Gustloff” jako narzędzia propagandy nazizmu. Pełen wygód statek, należący do organizacji zapewniającej wypoczynki robotnikom, miał prezentować III Rzeszę jako kraj, który skutecznie przezwyciężył skutki wielkiego kryzysu i oferował zwykłym ludziom rozrywki pozostające całkowicie poza zasięgiem ich odpowiedników w innych państwach.

Zachęcam Szanownych Czytelników do lektury. Jednocześnie pragnę poinformować, że elektroniczną wersję aktualnego numeru, jak i wydań poprzednich, znaleźć można na stronach Muzeum II Wojny Światowej pod adresem: <https://muzeum1939.pl/wydawnictwo/czasopismo-wojna-i-pamiec-/numery-czasopisma>

Jan Szkudliński